

Literatūra un Māksla

VISU ZEMJU PROLETĀRIEŠI, SAVIENOJĒTIES!

LATVIJAS PADOMJU RAKSTNIEKU SAVIENĪBAS,
LATVIJAS PADOMJU KOMPONISTU SAVIENĪBAS
LATVIJAS PADOMJU MĀKSLINIEKU SAVIENĪBAS
L A I K R A K S T S

1945. G.

31. AUGUSTĀ

NR. 33

JAUNĀIS DZĪVĒ UN LITERĀTŪRĀ

Jau izdard otrais pasaules karš. No tā brīža, kopš sagrauts arī Japānas agresors, jūkami pietuvojusies vispārējā miera stunda. Karā par mieru, karā par brīvību un tiesībām uz radītāju darbu uzvarējusi nūsū varonīgā Sarkanā Armija un tās sabiedrotie. Labāko un uzticamāko cilvēku dārgās asinis nav lījušas vēlti. Visas cilvēces attīstībā iestājas jauns posms.

Tagad mūsu zeme iegūst iespēju sakoncentrēt visus savus spēkus mierīgam darbam.

Telegrafs katru dienu atnes isas, lakoniskas vēstis. Pie vācu izpostītās Dņepropetrovskas izaudzis jauns automobiļu gigants, un drīz vien jau parādīsies pirmie ukraiņu automobiļi. Vācu uzspridzinātais Rīgas kuģu remontu uzņēmums jau ne tikai atjaunots, bet arī sagatavots jaunu kuģu būvei. Padomju Latvijas strādnieki, darba zemnieki, inteliģence un komjaunieši ieslēgušies vienotās ciešās rindās, lai atjaunotu vācu barbaru sapostīto Ķegumu, lai laikā novāktu ražu, lai laikā veiktu kurināmā sagādi mūsu pilsētām un laukiem. Latvijas padomju rakstniekiem jādara viss iespējams, lai šī jaunajā darba rosmē viņi ar savu rakstīto vārdu būtu pilnīgi līdzdalībnieki, kas grūti, bet jauno ikdienas darbu paceļ viskautākās un pilnvērtīgākās dzīves atjaunošanas un jauncelšanas plāksnē. Ka sādi uzdevumi mūsu padomju rakstniekiem ir pa spēkam, un ka tos viņi spēš paveikt, norāda fakts, ka, sakarā ar Padomju Latvijas piekto gadadienu, mūsu skatuvēm vajadzīgie idejiskie darbi arī radās. Lai tikai šī sakarā pieminam tādas lugas kā Vīla Lāča «Uzvara», Arvida Grigūļa «Uz kuģu ostu?», Indriķa Lēmaņa «Kalpu taku» un Frīča Rokpelņa «Gaisma». Visas tās savā viengabalainajā idejiskajā nostādņē un mākslinieciski bagātajā daudzveidībā norāda uz to vienīgi pareizo ceļu, kāds bija ejams un izcināms latviešu darba tautai, lai tā sasniegtu un piepildītu savu senilgoto sapni — Padomju Latviju kā draudzīgu un brālīgu republiku visu pārējo padomju republiku un tautu saimē. Tagad šī cīņa, pateicoties lielās krievu tautas palīdzībai, pateicoties varonīgās Sarkanās Armijas uzvarām ģeniālā biedra Staļina vadībā, ir vainagojusies ar milzīgiem panākumiem. Šos panākumus

pēc saviem spēkiem un iespējām sekmējuši arī latviešu padomju rakstnieki, no kuriem daudzi kā aktīvi Lielā Tēvijas kara dalībnieki izstaigājuši grūtus kara ceļus par savas dzimtenes atbrīvošanu no fašistiskajiem vācu iebrucējiem. Tagad, ieejot miera dzīves periodā, Latvijas padomju rakstnieki nostājas to pašu uzdevumu priekšā, kādi veicami visiem mūsu Lielās Dzimtenes padomju literātiem. Un tā ir lielās un atbildīgas temas pārvarešana par dzīves atjaunošanu un jauncelmi, par jauno uzdevumu veikšanu dzīvē, kurā iestāties izcinātais miera periods. Par šo dzīves atjaunošanu un jauncelmi pienāk ziņas no tuvām un tālām padomju zemes malām. Tā, piemēram, pie Kamas no zemes dziļumiem augšup sitas jaunas varenas naftas strūklas. Jauni alvas slāņi atrasti Samarkandā un ģipsis Moldāvijā. Igaunijas strādnieki uz 1946. gadu apsolījuši biedram Staļinam pilnīgi atjaunot savu rūpniecību, kuru plānveidīgi bija iznīcinājuši vācieši; vairāk nekā puse no Padomju Igaunijas rūpniecības uzņēmumiem strādā jau šodien. Trīs simti tūkstošu ābeļu šīnī gadā iedēstītas Maskavas apgabala rajonos, kas cietuši no vācu okupācijas. Šie tikai dažā piemēri. Bet šiem sausajiem telegrafa ziņojumiem ir dziļš iekšējais saturs. Tas liecina par miljoniem padomju ļaužu radītāju gribu, pašizliedzību un varonīgo darbu. Tagad pilsētās un laukos atgriežas Sarkanās Armijas karavīri. Viņi stājas savās darba vietās. Viņi atnes sev līdzī lielākā kara un pirmšķirīgākās armijas pieredzi. Saņēmusi tik varenus papildinājumus, mūsu zemes darba armija parādīs vēl apbrīnojamākus sasniegumus un vēl lieliskākus radītāja darba paraugus.

Literatūra nevar palikt sāpūs no šī trauksmainā radītāja procesa.

Gorkijs teica par sevi: «... Spēks, kas padarījis Gorkiju par to, kas viņš ir... atrodams tāni apstākli, ka viņš pirmais krievu literātūrā un, pirmbūt, pirmais dzīvē personīgi izpratis darba milzīgo nozīmi, darba, kas rada šīnī pasaulē

visvērtīgāko, visskaistāko un vislielāko.»

Darbs un tā pārveidojošais radītāja spēks jau sen kļuvis par padomju literatūras svarīgāko temu. Sekojot M. Gorkija tradīcijām, padomju literāti vienmēr centušies saskatīt katru jaunu dzīves parādību.

Rakstnieki aizgāja karā ar prasmi ieraudzīt un tādā parādīt cilvēka gara varonību, padomju ļaužu darba varenību. Vēl pirms tam, kopš parādījās pirmie lielie mākslas darbi par karu (stāsti, romāni, lugas, sešnāriji), lasītāju priekšā plaši nostājās apraksts, rakstnieka tēlaina un nozīmīga korespondence, glezna, aina, ko bija vērtīgi un kvēli zīmējis aculiecinieks. Bet arī pēc tam, kad parādījās lielu žanru darbi, apraksts un korespondence nezaudēja savu nozīmi. Nevar apiet šo rakstnieku ikdienas darbu frontē un bez tā nevar iedomāties to dienu konkrētību, kuras apgaismoja lielo kauju blāzma.

Alkas uz jauno, dziņa un interese par dzīvi, karsta mīlestība uz savu laiku, uz cīņa Ļeņina-Staļina partijas ideāliem vienmēr ir bijuši tie faktori, kas likuši mūsu rakstniekiem vērot tekošo dienu, fiksēt tikko radušos procesus un nostādīt sabiedriskā gaismā visus mūs interesējušos jautājumus.

Runājot konkrēti par šīsdiens literatūru, jāsaka, ka padomju rakstnieki vēl maz pievērsās temām par mierīgu radītāju darbu, kas jau noris padomju zemē. Žurnālā «Oktobris» iespiests pirmais plašākais darbs par pēckara dzīves problēmām — V. Ovečkina «Ar frontes sveicienu». Darbu par šādu temu pagaidām visai maz. Pats par sevi saprotams, ka, lai parādītos lieli kapitālji mākslas darbi, kas attēlo šo jauno etapu, vajadzīgs laiks. Radīt tādus darbus ir literatūras galvenais uzdevums. Bet, strādājot pie šī galvenā uzdevuma un veicot to, nedrīkst izlaist no acīm mūsu dzīves interesantākās, neatkārtojamās parādības. Apraksts, apskats, uzzīmējums, skicejums, rakstnieka piezīmes par tām vai citām dzīves parādībām, kvēls publicistisks raksts par jaunām problēmām, — viss tas ir rakstnieka tiešs

sabiedrisks pienākums. Uz to Latvijas padomju rakstnieku plēnumā visai pareizi un izsmeloši norādīja LK(b) Partijas CK sekretārs b. Kalnbērziņš. Pagaidām pie mums šos neatliekamus uzdevumus rosigi veic tikai divi rakstnieki: Jānis Sudrabkalns un Anna Sakse. Tikai tad, ja rakstnieks katru dienu spēš saskatīt tautas radītāju darbu un piedalīties šīnī darbā, tikai tad viņš varēs izteikt pašu tagadējā laika būtību.

Karš izveidojis rakstnieka līdzdalības formu armijas un flotes tiešajā dzīvē. Rakstnieks — karavīrs bija kopotājas padomju tautas domu un jūtu izteicējs. Patlaban mēs ieejam jaunā miera celtniecības posmā. Viena posma mehāniski organizētās formas nevar pārnēst otrā posmā, bet neapšaubāmi, ka karā gūtā pieredze šīnī nozīmē būs lietā liekama. Nepieciešami, lai rakstnieks tāpat sajustu sevi par padomju tautas varonīgā darba līdzdalībnieku, kā viņš sajuta sevi par līdzdalībnieku savas tautas kara gaitās.

Padomju zemes atjaunošanas periods pēc fašistu iebrukuma nedrīzina nevienam no agrāko miera laiku celtniecības periodiem. Tauta — uzvarētāja, tauta, kas radījusi, izveidojusi sociālismu, tauta, kas atsavinājusi un izvērsumi uz priekšu visus labākos tehnikas veidus, uzrāda jaunas augstas rakstura un morāles īpašības. Nepiedalīdamies tieši jaunajā celtniecības periodā, neattēlojot jauno dzīvi, rakstnieks zaudē iespēju izprast to.

Ne jau no isajām telegrammu ziņām mums jāsakopo un jāparādā Padomju Savienības tautu celtniecības darba grandiozā panorāma. Šim lieliskajam darbam mūsu priekšā ir jānotēlojas gleznā, ko būs veidojuši rakstnieki ar saviem kolektīvajiem spēkiem. Alkas pēc jaunā, neatvairāma interese par progresu visās dzīves nozarēs, karstas tieksmes uz cilvēka gara patstāvīgām parādībām padarīs šo rakstnieka darbu par nepieciešamu, svarīgu, kas iedvesmos katru padomju cilvēku.

J. Sudrablaņš

Anri Barbiss

1935. — 30. VIII. — 1945.

Jo tālāk atkāpjamijs no Barbisa nāves gultas, jo asāk sajūtam, cik dedzīgi un neatlaidīgi viņš cīnījies par jaunu iekārtu pasaulē, cik skaidras bija kļuvušas viņa domas, cik tālu redzējušas viņa acis. Viņš bija paties padomju draugs un viņš nesēdēja, rokas klēpī salicis, padomēm gaisa skūpstus sūtīdams, bet ziedoja šai draudzībai visus savus spēkus. Viņš kāroja redzēt veco Eiropu pārvērsamies pašos pamatos un viņš saprata, ka jaunā Eiropa nav uzcelama ar mierīgu sapņošanu par tālo nākamību, bet ka tā jārada cīņā. Desmitajā nāves dienā lielo franču rakstnieku pieminam ar cieņu un mīlestību.

Taisni pirms piecdesmit gadiem iznāca Barbisa pirmā grāmata, dzeju krājums «Pleureses» (Sēru sievas, apraudātājas). Šo sēru sievu krusttēvi ir romantiski un simbolisti, tās ir maigas un sapņainas, un pazīstamajā Van Bevera un Leoto — franču simbolistu — antoloģijā arī Barbisam ierādītas savas lapas, kas tur saglabātas šīs grāmatas visjaunākajos izdevumos. 1903. gadā parādījās Barbisa pirmais romāns «Les suppliants» (Lūdzēji), kam 1908. g. sekoja «L'Enter» (Elle). Tur mutuoju kaislības, tur rakstnieks mokās skumīgā vientulībā, bet arī šais pirmajās grāmatās redzams labs novērotājs ar asu realista aci, kas skolota Zolā ietekmē, un nopietns domātājs, kas meklē dzīves jēgu, savu mērķi un uzdevumu. To viņš atrod pirmajā pasaules karā. Barbisa piemērs lieliski parāda, ka dzīves pazīšana, cieša saskare ar nevēlētu īstenību, ar tautas masām, godīgu un skaidru prātu neatvairāmi novada pie progresīvām, revolucionārām idejām, kas liek asi nostāties pret veco kārtību. Jo ir tikai divas vērtīgas lietas — mieru atstāt veco kārtību. Visi pārējie novirzieni nav svarīgi.

Pie šādās noteiktības un skaidrības Barbiss nokļuva vīra gados — kad sākās imperiālistiskais karš, viņam ritēja četrdesmitais mūža gads. Simbolisma pilnīvu viņš jau bija nokratījis. Frontē rakstnieks cieši un kāri uztic apkaimes iespaidus. Viņš nav pasīvs vērotājs, viņš izmanto katru gaļījumu, lai sapazītos ar kareivjiem, allaž dzīvi piedalās viņu sarunās, izprašņā viņus par nāmajām, par nākotnes nodomiem, dzīvo ar viņiem vienu dzīvi, pārcieš visas kara grūtības, pats ir drošsirds un pacietīgs kā krietnākie kaņavīri. Masas, tauta, pelēkie kaņavīri virza Barbisu

uz patiesību, un patiesība, saka vēlāk viņš pats, ir revolucionāra. Rakstnieks redz, cik negodīgi, zemiski buržuāzija apkārpj un izsūc vienkāršos kareivjus, iedzīvodomās uz viņu ādas, atraudama tiem pašas nepieciešamākās lietas. Viņš redz, cik pašāizliedzīgi un varonīgi ir šie pelēkie kareivji, Francijas labākie dēli, cik pacietīgi tie pārcieš visas kara grūtības un šausmas, kā pār granātu bedrēm, asiņu un mēslu pilnajiem ierakumiem lidinās viņu lieliskais numurs. Barbiss nav pacifists, kam tikai derdzas karš, kam bail no briesmām, viņš mil varonību un mil Franciju, bet imperiālistiskais karš, kas pilda baņķieru un fabrikantu makus, jāpārvērs par revolūciju, kas satriektu kapitālismu, — tāda ir viņa doma. «Uguni», romānā, kas apraksta pirmo pasaules karu un kas padarīja Barbisu slavenu, parādīts, runājot Leņina vārdiem, kā «vienkāršs cilvēks, masas loceklis, pārvērsis revolucionārā». Un kopā ar šo vienkāršo masas cilvēku revolucionārs bija kļuvis arī Barbiss. Viņš saka, ka vecā iekārta jāsatric un jārada jauna, taisnīga, cilvēcīga.

Šo jauno iekārtu Barbisa redzīgās acis saskatīja Padomju Savienībā. 1920. gadā iznāca viņa «Cīnītāja vārdi» (Paroles d'un combattant), runu un auzu rakstu krājums. Dzīli aizgrābj šie cīnītāja vārdi. Kapitālistiem, šovinistiem patriotisms ir tikai veikalu maska, Barbissam tas dedzina sirdi. «Mili Franciju tāpat, kā savu māti! Vēlies no sirds, lai Francija aizvien paliek liela, cēla, bagāta un mirdzoša!» Kad lasījām par Petēna prāvu, par Viņi neliešiem, kas pārdeva Franciju Hitleram, no jauna sajūtam, kur meklējami istie franču patrioti, — tie ir Barbisa domu biedri, strādnieki, progresīvā inteliģence, komunisti. Un tie arī tagad visas Eiropas zemēs ir krietnākie tēvzemes dēli, tie cīnās par savas dzimtenes godu, neatkarību un labklājību Beļģijā un Grieķijā, Norvēģijā un Bulgārijā. Visās savās tālākajās (1917.—1920. g.) runās, rakstos un manifestos Barbiss dedzīgi cīnās par Padomju Savienību, apsūdzot padomju ienaidniekus, rietumu interventus, atsedzot buržuāzijas melus par padomēm, iztēlojot jaunās sociālisma valsts isto seju un noskaidrojot Oktobra revolūcijas nozīmi cilvēces attīstības gaitā. Ar Padomju Savienību, saka Barbiss, sākās jauni laiki, pavisam jauna attīstības ēra. Šai domai rakstnieks palika uzticīgs līdz sava mūža galam.

1919. g. iznāca Barbisa romāns «Clarté» (Skaidrība), kas

ir tikpat ievērojams darbs kā «Uguni», viens no visievērojamākiem visā rietumu jaunlaiku literatūrā. Tur redzam dzīvi mazajā Vivjē pilsētiņā, kas ietver visas Francijas ainavu. Ciešanās un maldos romāna varonis Simons Polēns, kas vēlāk nokļūst frontē, izprot kapitālistiskās pasaules nežēlību un ne taisnību un nonāk pie skaidrības. Un šai skaidrībā mazais, pelēkais vīrs ierauga, ka viss jāpārveido no augšas līdz apakšai, ka vienīgi revolūcija radīs pareizu kārtību pasaulē. 22. nodaļā, kas valkā visas grāmatas titulu, lasām: «Atmosties, saproti pats sevi, paraugies apkārt, pārradi savu verdzības izķemoto apziņu un izlem, ka viss jāpārveido!» Dedzīgā monologā, kas tik raksturīgs Barbisa romāniem, izsekojam grandiozai pasaules pārveidošanas programmai, kas skar visas dzīves nozares. «Kvēls un skumju pilns no sava bezdibena es skatīju saucu šos vārdus klusumā. Mans liesmainais sapnis skanēja tik varenā balsī kā devītā simfonija.»

«Uguni» un «Skaidrībā» Barbiss kļuvis realisma meistars, kas lieliski notēlo ļaudis un apkārti, uzverdamis zīģisgus sīkumus, labi izpradzams traģisko un smieklīgo, nekad nezaudēdams humora sajūtu. Viņš iemilējies arī pārspridumus, pārdomu iespraudumus, patētiskus monologus, kas realistikā ainavā rada pacilātību. Visai interesantu grāmatu Barbiss uzrakstījis par Emilu Zolā, ko viņš uzlika par savu skolotāju. Šai grāmatā dzīvi notēloti arī Sezans, Floberšs, Hismanss un daudzi citi tālāka rakstnieki un mākslinieki.

Barbisa pēdējais darbs ir grāmata par Staļinu. Tur redzam visā augumā ģeniālo jaunās cilvēces vadoni, tur redzam patiesīgu Padomju Savienības notēlojumu un saules apstarotu nākotni. «Šai darbā autors, kas aizvien bijis drošsirdīgs cīnītājs par cilvēces laimi, atradīš savu viscēlāko domu un sapņu izpausmi», saka krievu kritiķis Anisimovs («Uguni» latviskā izdevuma priekšvārda 37. lpp. 1941. g.). Anri Barbiss šai grāmatā raksta par Staļinu: «Viņa dzīves gājums ir nepārtraukta virkne uzvaru par nepārtrauktu virkni neiedomājāmu grūtību. Sākot ar 1917. gadu, nav bijis tāda gada, kad viņš nebūtu veicis tādus darbus, kas arī ik-

vienu citu padarītu slavenu uz visiem laikiem. Tas ir dzelzs cilvēks. Viņa uzvārdi sniedz mums viņa tēlu: Staļins — tērauds. Viņš ir lokans, bet nesalauzams kā tērauds. Viņa spēks ir viņa nesalīdzināmais racionālais prāts, viņa zināšanu plašums, apbrīnojamā iekšējā viengabalainība, kaislīgā tieksme pēc skaidrības, nepieļūdzamā konsekvence, lēmumu ātrums, stingrums un spēks, pastāvīgās rūpes par cilvēku izlasi. Pēc nāves cilvēks dzīvo tikai uz zemes. Leņins dzīvo visur, kur ir revolucionāri. Bet var teikt: nevienā nav tā iemiesoti Leņina doma un Leņina vārds kā Staļinā. Staļins — tas ir šodienas Leņins». (Citēju pēc J. Jaroslavska V. I. Leņina biogrāfijas latviskā izdevuma, 213. lpp. 1945. g.).

No Barbisa nāves aizritējuši desmit gadi, lielais Staļins paveicis diženus darbus, tas uzskā jaunū posmu pasaules vēsturē, lielais Staļins izcīnījis brīnišķīgu uzvaru par tumsības spēkiem, bet Barbisa vārdi mūs aizkustina ar jaunu spēku, jo viņos jūtama dziļa pārliecība un patiesīga jūsmā, nākotnes patoss.

Rīgā ir Anri Barbisa vidusskola un Barbisa iela. Pa ielu var aizstaigāt visādi ļautiņi, bet rakstnieka vārdā nosauktajā skolā jāvalda viņa garam, — ticam, ka tur izauģis patiesi padomju ļaudis, padomju patrioti, revolucionārs, brīvs Francijas draugi, jaunās cilvēces pilsoņi. Šo jauno pilsoņu audzinātājiem jāatceras, cik neatlaidīgi un dedzīgi Barbiss vienmēr uzrunājis inteliģenci, rakstniekus, māksliniekus, zinātniekus, skolotājus. Latviešu inteliģences saimē vēl daudz svārstīgu, izvairīgu ļaužu, kas kaut ko gaida, kaut ko apsver, atraujas no padomju darba, laipo pa vidu. Pie tiem griežamies ar Barbisa vārdiem: «Zelta vidusecēš nav nekāš cits kā reakcija, kas aizklājusi savu seju». Un no citas grāmatas: «Nekāda mierīga zelta vidusecē! Šī trešā pozīcija ir neisto māņu pozīcija. Tie, kas izvēlas šādu ceļu, neaizstāv vis demokrātisko brīvību, neaizstāv apdraudēto kultūru. Viņi pūlas saglabāt — pagaidām! — tikai savu personīgo mieru». Ar savu dzīvi un darbiem lielais franču rakstnieks rāda ceļu visas pasaules inteliģencei, viņa pieķeršanās padomju ideāliem, padomju zemei var nodērt par paraugu arī mums, padomju pilsoņiem. Latviešu rakstnieki un mākslinieki, sekojiet Barbissam, — viņa ceļš ir patiesības un gaismas ceļš, viņš cīnījies par jaunu, brīvu un laimīgu cilvēci, par sociālistisku cilvēci.

Uzvaras veidols krievu mūzikā

Uzvaras veidols jau sen dzīvo krievu mūzikā. Tas dzimis mūsu tautas varoņspēka un morālās taisnības apziņā, tai apziņā, kas krievu mūzikas klasiķus piesātinājuši ar svinīgu dziļumu un spēku. Un šī apziņa vispirmām kārtām balstās uz mūsu tautas morālās skaidrības sajūtas, kas bezbailīgi iet ciņā ar kuŗu katru ienaidnieku sava goda un taisnības vārdā. Lūk, kādēļ tauta svēti godina to varoņu un kaŗavīru piemiņu, kas krituši goda kaujā, lūk, kādēļ ir neskaitāmas varoņu dzimtenes aizstāvju rindas.

Spožais uzvaras veidols mūzikā atveŗas pie Glinkas, Borodina, Caikovska, Tanejeva, Rimskā Korsakova un arī citiem kaŗa slavas apdziedātājiem — gudrajiem meistariem, kas centušies ne kaujas mūziku rakstīt, bet mākslinieciski iemiesot krievu tautas iekšējo spēku un augsto nacionālo vērtību. Šī tieksme, domājams, daudzējādā ziņā noteica arī tās pamata līnijas, kas iezīmē izcilākos padomju komponistu darbus, kuŗi radīti neaizmirstamajā ceturtdē 1941.—1945. g.

Jau pirmajos kaŗa mēnešos parādījās ne tikai kaujas dziesmas un kaŗa marši, bet arī izcili sacerējumi, pilni dziļa iekšēja ciņas patosa, kas tik spilgti izjūtams, piemēram, Mjaskovska 22. simfonijā, šai drāmatiskajā balādē par kaŗu. Pašista bumbu sprādzieni tricināja tās mājas sienas, kur tani laikā strādāja komponists. Leningradu ielenca hitleriešu bandas, kad Sostakovičs rakstīja partitūru savai 7. simfonijai, kur jau 1941. gadā ar tādā satricinošu spēku izskanēja nākošās uzvaras apstiprinājums. Par šo darbu daudz ir teikts un rakstīts, tomēr gribētos vēlreiz pasvitrot, ka tā spēks nav sirdi sindzinošā tehniskā pieejā «uzbrukuma temai», kas ar nepielūdzamu neatlaidību pieaug pirmajā daļā, bet temas preļūdijā, ar ko iesākas simfonija. Šī ir spēka un virišķības tema (ne par velti tās skicējums tik tuvs episki varenās Tanejeva simfonijas temai).

Tautas spēka sajūta, virišķība un godprātība radīja drošu palaušanas uzvarai, kuŗas tēls zaigo fināla pērkondimdošajā izskaņā. Savas tautas spēka reāla izjūta iedvesmoja Sostakoviču dot mākslinieciski patiesu atrisinājumu grūtajam uzdevumam, kādu komponists bija sev spraudis vismagākā pārbaudījumu dienās. Jo tais dienās uzvaras tēls varēja būt iedvesmots tikai ar nesatricināmas ticības padomju tautas spēkam.

Šī ticība izjūtama arī Kobalevska operas «Uguni» mūzikā, kas sākumā saucās «Pie Maskavas vārtiem», jo šās operas mūziku rakstīja tad, kad

kaujas patiešām notika pie Maskavas vārtiem, tad, kad lielās kaujas iznākumu izšķīra krievu tautas varonība.

Uzvaras tēls parādās vistrāģiskākajos darbos, ko radījuši padomju komponisti kaŗa pirmajos mēnešos.

Ja Kobalevska operā rādīti lielle pārbaudījumi, ko saņēmusi krievu tauta, tad Tikoocka opera «Alesja» stāsta par haltkrievu tautas ciešanām, bet Latošinska «Ukrainas kvintets»

Patiesi cilvēcisku jūtu pilnība izpaužas «Teikā par ciņu krievu zemes dēļ» — Saporina darbā, kuŗa emocionālais diapozons paceļas no kritušo kareivju līķu apbedīšanas lūgšanām, no skumjām raudām līdz liksmi Stalingradas kaujas varoņu godināšanai.

Hatčaturjana otrās simfonijas beigu daļu straujais temperamentīgais heroisms likumsakarīgi kontrastē ar sēru gājienu, kuŗa tēli, rūdoties simfonijas

Sās gribas tēli, virišķīga apņēmība un spēks rodas lielajos kaŗa laikā radītajos mākslas darbos — Mjaskovska 24. simfonijā, Prokofjeva operā «Kaŗš un miers» un 5. simfonijā, Gabelleja Popova 2. simfonijā, Balančiradzies simfonijā, Muradeja 2. simfonijā, Stogarenko simfonijā-kantātē «Mana Ukraina» un daudzās citās simfonijās. To mūzikā kvēlo svēta kaujas uguns.

Sais ugunis aizritējušie gadi atnesuši jaunu pilnību un jūtu gatavību. Viņi darijuši bagātāku mūsu tēvijas mūziku ar darbiem, kuŗos ne tikai izskan jauns heroisms, bet arī ar aparatāko, savā skaidrībā skaisto un aizrābīgo liriku.

Glijēra kaŗa dziesma orķestra pavadībā, Mjaskovska astotais un devītais kvartets, Aleksandrova otrais un trešais kvartets, Saporina elegijas, Nečajeva vokālais cikls «Par drosmi, varonību un slavu». Sie un daudzi citi skaņdarbi ir pilni sirsnības un poētiskas izteiksmes, kas ar sevišķu spēku paudīs kaŗa gados.

Uzvaras tēls dzirkst ne pērkondimdošos bungu rībenos, ne vaŗa tauŗu saucienos, jo tā ir tikai mūzikālas domas svētku apģērbs, ko sniedz pilnskaņņigs tagadnes orķestris.

Soruden mēs svinam uzvaru pār tumšajiem spēkiem, kas apdraudēja visu cilvēci, «neķītra Kasceja valstības sagrāvi», kas pāreģoja arī Rimskā Korsakova nemirstīgajā operā un Mocarta «Burvju flautā», ko mīlēja Caikovskis un Tanejevs. Šo uzvaru izcinījušās brīvības mīlētājas tautas vēl nebījušā ciņā. Viņas tēli atrod un arī uz priekšu atradis cienīgu izpausmi padomju mūzikā. Jo uzvaras tēls, kas ienācis padomju mūzikā jau kaŗa pirmajās dienās kā māksliniecisks paredzējums, tagad kļuvis par dzīvu, dižskaistu un priecīgu īstenību.

H. Sebalins Союзное Мечество
Nr. 25 (957) 23. VI 45.

Raiņa atceres dienas

Š. g. 11. septembrī paiet 80 gadu, kopš dzimis Jānis Rainis (Pliekšāns), lielais latviešu Tautas dzejnieks, filozofs un revolucionārs brīvības cīnītājs. 12. septembrī paiet 16 gadu no viņa nāves dienas.

Atcerēdamās vienu no saviem labākajiem dēļiem un, dziļā godbijībā noliekdamās pret viņa atstāto literāro mantojumu, kas dzejnieka un viņa tautas slavu aiznesis tālu pār pašu zemes robežām, latviešu darba tauta 11. un 12. septembrī godinās viņa piemiņu.

Sai sakarā laikraksta «Literātūra un Māksla» nākošais numurs būs veltīts Rainim.

Redakcija

Dūci, dūci, druva,
zemes bitei līdz!
Nu jau ziema tuva —
lietu rugājs trīs.

Nu jau ābols skaļi
sēklām briedis krit.
Nu jau bērzi zaļi
nez' vai būs vēl rit.

Nu jau caurām dienām
pūkains padebess
pāri mīklas sienām
rudens elpu nes.

Nu jau prieku raisi:
sviedri augļus dos —
smagu graudu maiši
salīst apcirkņos.

Klāsies kupli galdi.
Nurrās runcis raibs.
Smaržos rokās saldi
jaunās maizes klaiņi —

Ātri dzīs mums rētas,
ātri vaigi žūs.
Raizos bēgs no sētas,
bēdas atstās mūs.

Dūci, dūci, druva!
Kūlējs dziesmu dzied.
Nu jau ziema tuva,
dārzos astras zied.

skan kā traģiska poēma par ukraiņu tautas ciņu ar nežēlīgo ienaidnieku, par smagajiem zaudējumiem un upuriem, kas nesti uzvaras vārdā.

Padomju komponisti ar dziļu sirsnību un patiesību rakstījuši mūziku par kaŗu. Ista māksla necieš izpušķojumu un noklusēšanu. Mūsu meistari neslēpa bēdu un skumju izjūtas, pievēŗoties ciņu un kauju tēliem.

lēnāajā daļā, no jauna atgriežas dzīvi apliecinātājā finālā, apziņējot ne tikai skumjās atmiņas, bet arī kritušo kareivju godināšanu.

Ar šādām jūtām, domājams, savos pamatos saistīta Sostakoviča 8. simfonijas traģiskā koncepcija. Lai upuri un zaudējumi būtu cik smagi būdami, nekā nespēja salauzt tautas lepno gribu uzvarēt.

ATALCIS BALTA APLIECIBA

II

Kad dzinēji novirzīja gājienu gar Daugavas malu uz Saldētavas pusi, Ēriks mazliet atjēdzās.

— Tiesām uz kuģi! — pār viņa lūpām izvēlās aizsmacis vārdu kamols.

— Nē, uz kuģi! — niecīgi atcirta blaku gājējs — tas pats dzelzceļnieks, kurš Pils laukumā bija gadījies Ērika tuvumā. Pajauņš vēl, eļļam noziesta laivīņas cepure atmetsta pakausi, brūngana matu šķipsna nokārusies pār deniņiem uz kreiso aci, kas kā balta atspole naidīgi šaudījās uz vienu no otru pusi.

— Bet... man taču tur palika... — Ēriks gribēja sacīt: — Sieva, bērni... — nez, kā-

pēc tomēr aplkusa, saknieba šaurās, zilganās lūpas, sacirtās gājienā — gribēja doties atpakaļ, bet uzgrūdās aizsmagures nācējam un izkrita no ierindas.

— Ei, tu! — vācietis iegruđa šautenes stobru krūtīs. Atpakaļ, mēslu vabole!

Apstulbis Ēriks ietenterēja gājienā. Uzreiz kļuva tik smagi, ka aizgājīs no Pils neatvaidījies, pat pēdējā acu skatiena neveltījies. Ko viņa iesāks ar mazajiem? Un kā viņa kļiedza Pils laukumā... Ēriks sajuta sārtumu iesitamies sejā. Viri! — viņa sauca. Viri? Jā, viens strādnieks saplēsa blūzi uztraukumā, bet viņš, Ēriks Kalnozols, nedrīkstēja savai sievai acis skatīties, nobijies ieslidēja vīndā kluss un maziņš. Un nu viņš iet uz kuģi, nepretodamies savam liktenim, it kā to labprātīgi būtu meklējis kopš vairākām dienām. Varbūt jau no tē brīža, kad pirmie vācu varasvīri taisījās prom no Latvi-

jas, kad sabruka viņa ticība Vācijas neuzvaramībai?

— Stingām acīm Ēriks raudzījās garajā gājiena rindā, kurās priekšgals pašreiz iegriezās Saldētavas laukumā. Tai iepretim bija apstājies kuģis — tumši pelēks milzenis, neko mazāks par Saldētavas ēku. Slaidi zenitlīdzgabalu stobri, melni un spidoši paversti slīpā lenķi pret debesīm.

— Preču kuģis, — kāds no teica aizsmagure.

— Ko tad tu gribēji? Lai kā kungus vadā kajītēs? — nošņācās dzelzceļnieks. — Paraug, ko viņi tur savākuši! — viņš pamāja uz kuģa pusi, kur uz klāja jau kustējās cilvēku bars kā raibs skudru lēvenis, aplīpis bortam. Laukumu un visu ceļu abās pusēs ieslēgusi žandarmu ķēde, brunota mašīnu pistoļiem, šautenēm un rokas granātām.

— Vai pusi Rīgas sagrābusi ciet, — turpināja dzelzceļnieks. — Mestos visi virsū, samītu tos frīčus uz akmeņiem...

Ēriks sarāvās. Viņa acu priekšā uzreiz notēlojās slaktiņš, beigtu cilvēku kaudzes, asinis...

— Viņi mūs apšautu kā zvirbuļu baru, viņš nočukstēja, galvu ierāvis apklāklē. Tā vien likās, ka mašīnpistoļu kārtā jau spindzētu gar viņa ausīm un platmales malu.

— Dažs labs arī aizlaistos, — dzelzceļnieks piebilda.

— Nokavējam drusku. Vajadzēja laisties pa ceļam uz Pili. Vienās durvis iekšā, pa otrām atkal ārā, — lai trenkā čigānu krūmos! Ar savām baltajām apliecībām, sātani, piemānīja. Būtu to zinājis, mani viņi neredzētu kā savas ausis!

Gājiena galva nu jau bija pie kuģa kāpnēm. Akseļbantainais majors, kas lēnām brauca līdzi, atgāzies motocikla blakusvāgī, tagad aizšāvās kolonnai garām. Sminēdams blenza saķertajos. Likās, viņš tiem speciālu joku izdomājis.

ARIJA SILABRIEDE

Vasaras krāšņumā

Kūp liepas jau,
Ceļ bites spārnus žilgus,
Un maigi nodreb katrs ziedu
[čems.]

Vairs skumju nav,
Kopš cerīniedzus zilgus
Man logā svieda draugs kāds
[miļš un sens.]

Tai dienā viss
No jauna modās dzīvei,
Un sirdī šalkoja un spuldza
[prieks:]

— Skaties, kas tam par purnu, — dzelzceļnieks nenocietās piegrūst ar elkoni Ērikam. — Taisni puskieģeļa prasās. Sārti rozā, asins piezīdies kā ērce. Istais rikļu rāvējs!

Ēriks neatbildēja. Purns... un visu to pārējo viņš nebūtu sacījis. Majors taču izskatījās tik inteligēnts un smalks. Vajadzētu mēģināt tikt klāt un parunāt. Varbūt iežēlojas cilvēks...

Pie kuģa kāpnēm viri mazliet trīsēdami apstājās. Nevienš negribēja kāpt augšā pirmās. Miņājās un skatījās visapkārt, cerēdami kādu glābiņu.

— Nu, iet, iet! Ko blenzat apkārt? — kļiedza vācieši, grūzdami un stumdami tuvākos augšup pa kāpnēm.

Kaut kur iedūcās lidmašīnas. Vāciešiem pirmajiem saslējās galvas. Arī saķertie sāka acities. Dzelzceļnieks zinārkīgi pašķīleja zilgmē.

— Būtu nu uzlaidies krievs, — viņš sacīja zobus sakodis. — — Nobērtu te mazliet šlagas, un — afiderzein!

Ēriks pavērās debesis: Daugavas otrā pusē, virs Spilves, riņķoja lidmašīnu pāris. Tās tomēr bija tikai vāciešu lidmašīnas. Aizlidoja uz Jūrmalas pusi un pazuda aiz Pārdaugavas namu jumtiem kā divi pelēki, rokām atrauti ikšķi.

Ēriks mēģināja iedomāties, kā tas būtu, ja uzlidotu krievi. Bumbu sprādzieni, uguns un dūmi, cilvēku kļiedzieni... Vācieši varbūt nestāvētu ar paceltiem šauteņu stobriem, bet mestos kur kurais? — Ko darītu es? — viņš jautāja sev, bažīgi paskatīdamies apkārt. — Varētu tad bēgt gar Saldētavu uz Sarkandaugavas pusi... Bēgt? Kā puika no ābeļdarza? Generāldirekcijas grāmatvedis, pazaudejis platmai, pārplēstu mēteli un plivojošu kakla saiti? Lai pēc tam ieskrietu žandarmam krūtīs kā pamucis zaglens? Un ja arī izbēgtu, ko pēc tam? Gaidītu ienākam komunistus?

Sajā vietā Ērikam kļuva daudz kas neskaidrs. So pēdējo varbūtību viņš bija izmetis no sava domāšanas apjoma. Visu ko viņš bija domājis, tikai ne to, ka «tie» varētu kād-

reiz nākt atpakaļ. Tāpēc viņš smagi nopūtās:

— Varbūt tā arī labāk...

— Kā labāk? — naidīgi viņā pašķīleja dzelzceļnieks.

— Nu, tā... — Ēriks samulsis pameta bīklu skatu dzelzceļniekā. Viņš neapjauca, ka savu nopūtu būtu izteicis skaļi. Bija tāda sajūta, it kā dzelzceļnieks būtu lasījis viņa neskaidrās domas. Sevi mierinādam, viņš piebilda:

— Laikam katram savs liktenis. Viens krīt kaujas laukā, otru ķer no jumta nokritis ķieģelis. Varbūt tam tā jābūt, ka mēs ejam tagad pretim savam nolemtajam...

— Lopu liktenim! — dzelzceļnieks viņu pārtrauca, acīm zibsnidams. — Es tam negribu iet pretim! — viņš nošņācās. — Lai tad izput tā būda! Gan vēl pēdējā mirklī es atrādišu kādu izeju. Mana fāterlande ir tepat un kaut vai Daugavas dibenā!

Ēriks aplkusa. Nē, ar šo viņam nebija nekā kopīga. Pat tā kā bail bija, ka neievelk kādā nelaimē līdzī.

Nu jau pirmie arī gāja bez stumdišanas augšā pa kāpnēm. Žandarmu ķēdei bija izlauzies cauri sievu bars, kas raudādams un vaimanādams nāca līdzī gar ielas malu.

Kaut kas neizsakāms bija šajos tuvo cilvēku pēdējos atvaidīšanās mirkļos. Daži stāvēja, klusi un skumīgi apskāvušies, daži steigā, it kā kaunēdamies pasniedza viens otram roku, cits kaut ko vēl sauca no kāpnēm vai kuģa borta lejā, cits neatskatīdamies, sevi ierāvis pazuda ļaužu burzmā. Viena māte bija ieķērusies dēla plecos, izpūrusi, baismīgi pārvērstu seju kļiedza:

— Es tevi nelaidīšu, es tevi nelaidīšu!

Dēls, bāls un izstīdzējais jauneklis, izmisis centās atsvabināties, it kā viņam būtu kauns par mātes mēstību, ko viņa izrādīja šē, ļaužu un ļauni smīnošo, vienaldzīgo vāciešu priekšā. Māte tomēr neatlaidās. Reizēm viņas balss aizrāvās, mute divaini plātījās, kā kad trūktu elpas, vai būtu pietrūcis vārdu, ar kuriem izteikt savu izmisumu un pretestības garu. Dēls tad pārstāja raustīties, čukstēja viņai ko ausī, ar labu gribēja atrāisīties no viņas rokām. Atguvusi elpu, māte tomēr atsāka atkal:

— Es tevi nelaidīšu! Lai šauj mūs nost! Lai šauj! Mirsim tepat!...

Akseļbantainais majors skatījās un sminēja. Tad laikam apnīka šī izrāde, pamāja ar roku žandarmam, kaut ko pateica un pagrieza savu plečīgo, stalto muguru.

Vācietis ievēla ar šautenes stobru pa sievietes krampos sažņaugtajiem priekšiem.

— Se taču nav teātris! — viņš nospepstēja.

Iekļiegdamās sievietē arī atlaida rokas. Dēls, atsvabinājies,

Ne piezīmju bloka...

Ja rūpēsies tikai par sevi, — līdzināsies dzīvniekam, kas ganās tikai sevī labad.

A b a j s

Cilvēks, kas tic, ka pasaulē ir cits cilvēks, labāks par viņu pašu tikai tāpēc, ka tas pieder augstāzimušiem vai pat karaļu namam, ir suns ar suņa dvēseli un melis.

M a r k s T v e n s

Kas par brīnišķīgu iespēju bija Ādamam! Kad viņš teica kaut ko labu, allaž zināja, ka neviens to nebija teicis pirms viņa.

M a r k s T v e n s

Mēs nīstam kritiķi un domājam par viņu kā par rupju un apzinīgi netaisnu cilvēku; taču viņš varētu atspēkot šo apvainojumu ar pārsteidzošu īstenību: «Attiecībā uz jūsu sacerējumu jūs jūtaties to pašu, ko es, ja izlasīsit to pēc desmit gadiem».

M a r k s T v e n s

metās prom. It kā piepeši gari-go līdzsvaru zaudējis, metās šurp un turp pa ļaužu baru, metās uz Daugavas pusi, bet uzgrūdās žandarmu ķēdei, metās atpakaļ, bet arī tur bija žandarmi. Divi viņu tūlīn satvēra aiz rokām un, rokas uzlauzuši uz muguras, cauri ļaužu baram uzgrūda augšā pa kuģa kāpnēm.

Māte, satvērusi savas asiņainās rokas un, kā sodībai pacēlusī pret debesīm, sauca:

— Manu pēdējo! Necilvēki, dievs lai jums ir zēlīgs! Nāks reiz laiks, kad vedīs jūs pašus! Mātes sirds jūs noliegs, bērni neatzīs! Jums nebūs vietas ža-garu kaudzē, zeme liegs patvērumu! Nāks reiz laiks, lai manas acis to pieredzētu...

Eriks stāvēja bāls rindas galā. Likās, kāda brīsmīga roka bija satvērusi viņu pie rīkles. Viņš atcerējās savu māti uz laukiem. Ko viņa būtu teikusi? Varbūt tāpat kā šī māte, vai kā sieva, kas palika Pils laukumā uz sola ar abiem bērniem un rūgto pārmetumu: — Viri, vai lausities aizvesties kā auni?!... Un uzreiz viņš jutās tik salauzts un atstāts, skatījās apkārt, vai nebūtu kaut tas pats dzelzceļnieks, kam pie-skarties, lai sajustu, ka atrodas vēl starp cilvēkiem. Bet dzelzceļnieka nebija, svešas, tādas pašas mulsas un bīklas sejas raudzījās pretim, pilnas neskaidriības un neziņas. Māti, kuru aizveda žandarmi, ikviens, likās, gribēja izdzēst no savas atmiņas — steidzīgi un neat-skatīdamies lielais vairums devās augšā pa kuģa kāpnēm, prātīm «savam liktenim».

Žandarmi savilkās arvien ciešākā lokā apkārt. Daži sa-ķertie vēl tirgojās ap majoru, rāidīdami savas baltās apliecības un kaut ko dedzīgi stāstīdami. Majors likās ne redzam,

nedz arī dzirdam viņus. Auksti un nicīgi viņš skatījās tiem pāri, kā kad te, viņa priekšā būtu tukšs gaiss. Kad lūdzēju un runātāju salasījās par daudz, pagriezta tiem muguru un pamāja žandarmi, lai pievāc, pats lēnā gaitā, varens un paš-apzinīgs, pagājās uz citu pusi.

Eriks, kas arī bija gaidījis izdevīgu mirkli piekļūt majoram, nu uzreiz bija kļuvis nedrošs. Pārcilvēcīgu pūļu vajadzēja, lai zemotos viņa priekšā. Un tomēr Eriks vēl kaut ko gaidīja. Varbūt majors iežēlosies. Par viņu vienu, ģenerāldirekcijas grāmatvedi, kas gandrīz četrus gadus bija uzcītīgi kalpojis...

Nu jau minātāju bija palicis pavisam maz. Pāris desmit tādu pašu gaidītāju kā Eriks, un pulciņš, kas tik viegli nevarēja šķirties no saviem piederīgajiem. Kāds strādnieks kailām krūtīm sēdēja uz pamestas kastes laukuma vidū. Ar vienu roku viņš bija apskāvis raudošās sievas plecus, ar otru glāstīja viņas sarmas piebirusos, rūsganos matus. Eriks nejausī uztvēra viņa stingo, drūmo skatu un pazina viņā to pašu strādnieku, kas Pils laukumā it kā saslējās pretestībai un pārplēsa blūzi līdz viduklim. Nu viņš tur sēdēja kā ceļā uz viņpasauli. Pienāca žandarms un iegrūda mašinpistoli mugurā.

— Nu, diezgan mīlināties! Augšā!

Cilvēks likās nedzirdam. Vācietis tad iezvēla ar savu nagloto zābaku strādnieka mugurā, notrieca viņu pie zemes un kā ārpātīgs spārdīja kājām. Sieva sāka kliegt, pēc tam viss kuģis svīlpt un aurot:

— Slepka! Asinssuns!

Daži no laukuma grasījās it kā steigties nelaimīgajam palīgā, pret tiem pacēlās tūlīn mašinpistoļu stobri. Žandarms, at-

rāvies no sava upura, nobālis satvēra arī savējo.

Cilvēks stīvi piecēlās. Sas-pārdītu seju, asins pielījušām acīm viņš palika stāvam.

— Ej prom, siev'! — viņš sa-cīja novērdamies. — Tas nav tev piemērots... Ej labāk prō-jām...

Šajā mirklī pielēca majors.

— Nobijies? — viņš uzsauca žandarmam, kas bija palaidis cilvēku. Tagad viņš pats, vācu majors, labi noaudzis, sārts un veselīgs, balti mirdzošu akselbanti plecā, kā labi bažots asinssuns metās virsū cilvēkam, norāva viņu atkal uz bruģa un neizsakāmā niknumā nēmas viņu apstrādāt saviem skaitīti no-spodrinātajiem zābakiem.

Atkal sāka aurot kuģis:

— Slepka! Rietumu kultūras nesējs! Ak tā mūs pavada uz fāterlandi!

Majors pārstāja spārdīt. Lie-lā soli pārkāpa pāri cilvēkam uz bruģa, pietvīcis pagriezās pret kuģi un, nejauki saviebies, māja ar pirkstu:

— Jūs man tur — mieru! Muti turēt!

Erikam, kas gadijās tuvumā, ar pirkstu novilkta gar degunu:

— Tu, boļševiks! Prom! Augšā!

Viņš ierēcās tik nelabi, kā kad Eriks būtu otrs suns, kas gatavojas viņam atņemt kaulu.

Divi vācieši pa to laiku bija saķēruši sadauzīto un vilka pa kāpnēm uz kuģa. Majors, to ieraudzījis, metās pakal. Dažos lēcienos bija augšā, atņēma žandarmi cilvēku, norāva atkal leļā pa kāpnēm, pats personīgi ar savu augstdzimūšā āriša roku aizvilka pa laukumu kā pelavu maisu un iesvieda motocikla blakusvāģi. Asi-

nainā galva nokārās uz saspārdītā kailajām krūtīm.

Prom! — nokiedza majors. Divi vācieši tūlīn aiznesās motociklā pa akmeņaino laukumu atpakaļ uz pilsētas pusi.

Kuģis bija aplkūsis, bet tūkstošiem acu pāru naidīgi urbās leļā uz majoru, kas, rokas iepiedis sānos, galvu izslējis, izaicinot skatījās cilvēku barā. Visu žandarmu ieroči bija pavērti uz to pašu pusi. Vai vēl kāds kliegs? Vai vēl būs kāds, kas iedrošināsies pretoties majora varai?

Nē, tie tur augšā nedomāja vairs kliegt. Arī apakšējie steigšus devās augšā pa kāpnēm. Eriks tāpat. Acis nepacēlis, skaitīja garo kāpienu rindu uz kuģi.

— Nu, vai redzējat to smal-ko, skaisto oficiēri? — blakus ierunājās atkal dzelzceļnieks kā Erika sirdsapziņa. Dzelzceļnieka acis bija naida un asins pielījušas. — Tāds liktenis mūs gaida fāterlandē, — viņš grieza kā ar nazi pa Erika smadzenēm. — Bet es to negribu! Un kaut man Daugavā būtu jāpa-liek!

Pēc tam tikko dzirdami pie-bilda:

— Driz būs klāt krievi, jūs tikai redzēsīt!...

Eriks kļušēja. Kaut kas pār-rāk liels viņā bruka un mutu-loja.

MASKAVAS GRĀMATU APĢĀDI MIERA DIENĀS

Padomju Savienības sirdī, pasaules pilsētā un visu progresīvo spēku štābā, Maskavā straujā Padomju zemes pārkārtošanās miera apstākļiem saredzama visspilgtāk. Ielu gājēju nāsis visur kairina tikko lieta asfalta un namu fasāžu svaigo krāsu asais aroms. Smagās automašīnas šūpojošām rindām aizved prom kara dienu gruvešu paliekas un atgriežas atpakaļ pilsētā, dobjī pukstēdamas, pilnu kravu kļieģļu un citu būvmateriālu. Vecajos kvartālos tikko uzcelto namu fasādes strauji slienās pret jūlija sauli sakarsēto debesu zilgmi. Maskavas skvēri un dārzi izrotājas jaunām strūklakām, greznām laternu lustrām, statujām. Dārznieku rokas veikli veido daudzkrāsainas ziedu dobes, kuņas no tročūru izcilpiem norobežo tikko lieto metālu režģu posms, iekalts masīvos granīta stabos.

Maskavas bibliotēku vitrīnās un grāmatnīcu gaudīgi iekārtotajos logos daudz jauku grāmatu. Vēl vairāk to dažādo apģādu ražošanas daļās — gan metālos, gan signāleksempļāros, kas smaržo pēc ēteriskām iespiedkrāsām un nenozūvušas līmes. Tās nav vairs kara dienu, īpaši Tēvijas kara pirmā posma, nelielā apmērā izdevumi, kas bija parocīgi lasīšanai isajos kauju starpbrīžos vai dzelzceļa pieturā, ešelonu gaidot. Maskavas apģādi jau pilnīgi pārgājuši uz solida apmēra grāmatām, kas ārēji apdarinātas tik gaudīgi, ka interesents pieskaras tām ar vislielāko bijību, kā kādai dārgai porcelāna vāzei.

Grāmatas ārienes izdalīšanai Maskavas apģādi pievērš jo īpaši vērību. Skaistu, daļu grāmatu izstādes, speciālistu apspriedes iztirzā reizē daļuma un praktiskuma problēmu; direktīvie organi nolēmuši fabrikām nodot lielus iespējumu aukleka, bronzas, sudraba krāsu utt. pasūtījumus.

Blakus daiļdarbiem, kas sarakstīti kara dienās un atspoguļo neseno gigantisko cīņu norisi (kā, piemēram, Biļukova romāns par Lizu Čaikinu, Fadejeva «Jaunā gvarde», P. Antokoļska dzejas), parādās no jauna arī sen agrāk izdotās grāmatas. Tikko iznāca 5. iespiedumā jau 1933. gadā izpārdotais A. Vinogradova romāns par Stendalu («Laikmeta treji noziedi»), Staņukoviča, Prīsvina, Turgeņeva, Teleseva un citu krievu rakstnieku darbi. Apģādi kērušies nevien tikai pie visu līdz Tēvijas kamam aizsāktu rakstnieku kopotu rakstu, kā Gorķija, Majakovska, Saitikova-Ščedrīna, Gogoļa, Dikensa, Balzaka un c. turpināšanas un nobeigšanas, bet arī pie vēl citu rakstnieku kopotu rakstu jaunizdevumiem. Tā ļoti greznā izdevumā iznāca Čehova ko-

potie raksti (pavisam paredzēti 10 sējumi) un Krilova rakstu pirmie sējumi; līdz gada beigām paredzēts izdot vēl vismaz 2 sējumus. Jaunsākie kopoto rakstu izdevumi ievērojami ar savu iekārtojumu. Redakcija savā darbā pieturas pie principa: ievērot gan paša autora pirmkārtotajumu, gan dot chronoloģisku izkārtojumu, publicējot visus rakstnieka darbus.

Pašlaik Maskavas apģādi intensīvi strādā pie savu tematisko plānu izstrādāšanas 3 gadu posmam ar tādu aprēķinu, lai nosacītā periodā iznāktu reizē noapaļoti kapitāldarbi. Paredzēts, ka apģādi «Советский писатель» (Padomju rakstnieks) un «Молодая гвардия» (Jaunā gvarde) izdos padomju tautu oriģināldarbus, no kuriem apģādam «Padomju rakstnieks» ir padomju oriģināldarbu pirmpublicēšanas tiesības. Valsts daiļliteratūras apģāds (Гослитиздат) izdos galvenokārt klasiskus, kopotus rakstus, cittautu literatūru un laikmetigo autoru populāritāti ieguvušus sacerējuma. Lielāku vērību kā līdz šim daiļliteratūras apģāds pievērš cittautu daiļdarbu tulkošanai un publicēšanai. Nodibinoties normāliem sakariem ar ārpus PSRS esošām tautām, kļuvuši pieejami daudzu pasaules tautu nacionālo literatūru sacerējumi, kas

līdz šim bija sveši padomju lasītājam. Taisni tos paredz izdot visātrāk.

Vēl šinī gadā Valsts daiļliteratūras apģāds izdos Varelas Dienvidamerikas sociālo romānu «Tumšā upe», Austrālijas rakstnieka Herberta romānu «Kaprikornija», amerikāņu rakstnieku Volferta «Tankera banda», Flavina «Ceļojums tumšā», Fosta, Maikla, Golda, Stenbeka, Malca un citu darbus. Tāpat tulkoti, rediģēti un tiks izdoti vācu emigrantu rakstnieku A. Zegersa, Feuchtvangers un c. laikmetīgie romāni. Sie daiļdarbi attēlo visplašāko sabiedrības slāņu dzīvi un uzskatus otrā pasaules kara laikā un šā kara priekšvakārā.

Apģāds «Padomju rakstnieks» pārņem savā rīcībā PSR tautu literatūras almanaha «Tautu draudzība» izdošanu. Šis periodiskais izdevums, kas neapstājās grūtajās Tēvijas kara dienās, ievērojami paplašināsies, sistematiski iepazīstinot padomju un ārzemju lasītājus ar ievērojamākiem atsevišķo padomju nāciju daiļdarbiem. Atsevišķās «Padomju rakstnieka» grāmatās parādīsies arī latviešu rakstnieku — galvenokārt prozaiku — darbi.

Valsts daiļliteratūras Гослитиздат portfelī daudz padomju tautu klasiku (tai skaitā arī latviešu) un Vakareiropas kla-

siķu darbu. Apģāds steidz nobeigt Balzaka kopdarbu sējumus un, sakarā ar B. Šova 90 gadu jubileju, 1946. gadā parcdz sagādāt padomju lasītājam patīkamu pārsteigumu ar krāšņu šā ģeniālā angļu skeptiķa un asprāša darbu izlases izdevumu.

Bērnu un jaunatnes literatūras apģāds (Детгиз) šogad izveido laikmetīgos stāstus, romānus, piedzīvojumu un populāri zinātniskus sacerējumus, pasakas utt. Par izveidoto sacerējumu autors saņem honorāru un speciālu prēmiju. Par daiļbnieku skaitu šai pasākumā apģādi sūroties nevar. Arī rezultāti labi. Kā sevišķi ievērojamas jaunatnes grāmatas jāmin aviācijas konstruktora Jakovļeva «Manas dzīves stāsts» un S. Beļajeva piedzīvojumu romāns «Semueļa Pingļa piedzīvojumi». Pirmā grāmata iepazīstina jaunus lasītājus ar krievu zinātnieku grandiozajiem sasniegumiem aviācijas laukā, otra — aizrautīgi divu romānu formā — ar kapitālistisko pasauli — laudim, parāzam, likumiem un ārpus PSRS esošo zemju dabu, floru un faunu.

Lielā vērība, kādu padomju grāmatniecībai mūsu apstākļos pievērš padomju valdība un boļševiku komunistiskā partija, nodrošina PSRS grāmatniecībai vēl plašāku uzplaukumu turpmāk. J. Niedre

Kīnas šīsdiēnas literatūra

Go Mo-Zo dzejnieks, prozaiķis, drāmaturģis, zinātnieks, smalks un izglītots literatūras kritiķis ir viens no tiem jaunajiem rakstniekiem, kuŗi 1919. g. sludināja kustību par literatūras demokratizāciju, par literatūru dzīvā, tautai saprotamā sarunu «baichua» valodā.

1941. g. pagāja Go Mo-Zo divdesmit pieci literāta un zinātnieka darba gadi. Šai laikā viņš devis apm. 80 grāmatu, neskaitot tos apcerējumus, kas rakstīti par dažādiem zinātnes un literatūras jautājumiem. Pārzinādams vairākas rietumu valodas, Go Mo-Zo deva iespēju iepazīstināt Ķīnu ar Eiropas klasiķiem. Tā, pateicoties Go Mo-Zo, Ķīna iepazīsinies ar Tolstoja «Karu un mieru» (daļu romāna tulkojis viņš pats un viņš arī uzrakstījis tulkojuma priekšvārdus).

Ķīnā pazīst un mīl Gorķiju, Serafimoviču, Solochovu, Fadejevu. Gorķiju tulkojuši un tulko labākie Ķīnas rakstnieki. Serafimoviča «Dzelzs straume» ir pazīstams darbs visiem, kas seko literatūrai. Solochova, Fadejeva un citu padomju rakstnieku darbi tulkoti tūlīt pēc viņu parādīšanās Padomju Savienībā.

— Padomju literatūra Ķīnā tik populāra, — saka Go Mo-Zo, ka V. Grosmana grāmata «Tauta nemirstīga» tulkojuši trīs dažādi tulkotāji, — viens no viņiem ievērojams rakstnieks Mao Duns. Vairākos tulkojumus izdota K. Simonova luga «Krievu ļaudis», tāpat Korneičuka luga «Fronte».

— Diemžēl, tiesa, — saka Go Mo-Zo, — bez Go Bao-Cjujanja, Cao Czinhua un vēl dažiem, citi tulkotāji krievu valodu nepārvalda un padomju grāmatas bieži vien tulko no angļu valodas, bet interese uz padomju literatūru tik liela, ka rakstnieku skaits, kuŗi pārvalda krievu valodu, katrā ziņā pavairosies.

Ķīna cieni krievu literatūras klasiķus, tā pazīst Gogoli, Turģevu, Tolstoju, Dostojevski, Čehovu savu labāko rakstnieku tulkojumus.

Ķīnas rakstnieki, pēc Go Mo-Zo izteicieniem, ņem sev par paraugu krievu klasisko literatūru un mūcās no lielajiem krievu rakstniekiem reālismu. Krievu prozas darbu ietekme uz ķīniešu literatūru lielāka un stiprāka nekā dzejas ietekme. Jāsaka, ka tas tīri dabiski, jo savdabīgais hieroglifa raksts

rada grūtības dzejas tulkojumiem, un līdzšinējā ķīniešu dzeja savā attīstībā vēl nav izlauzusi to ceļu, kāds jau noštaigāts savlaicīgajā ķīniešu prozā.

Go Mo-Zo pastāsta par to, ka Japānā jaunais dzejnieks Tjan Čzjans raksta dzejoļus, kupos skaidri jūtama Majakovska ietekme. Profers Ven ģ-Do nosauc Tjan Čzjanu par kauņas bundzinieku — tas glaimojošs nosaukums, jo senos laikos Ķīnā bungas bija sacelšanās signāls.

Cūcinā sekmīgi izlieto padomju filmas, un kā vienu no labākajām Go Mo-Zo min «Vavriksnu», kuņas sižets ņemts no Ķīnā pazīstamā Vandas Vasļevskas stāsta.

Ko pašreiz raksta ķīniešu rakstnieki un kāds žanrs visvairāk populārs ķīniešu literatūrā?

Daudz jau pagājis no tā laika, kad rakstnieki, paši ņemdami daļību karā, rakstīja frontes aprakstus, pakāpeniski pārējot uz stāstiem. Pēdējo divu, triju gadu laikā parādījušies daudzi vēsturiski darbi. Rakstnieki pievērsušies vēsturiskiem sīžetiem, lai notēlotu laikmetību. Tās galvenām kārtām drāmas. Pa šo laiku dažas drāmas uzrakstījis Go Mo-Zo, un starp tām minama luga par

(Nobeigums 7. lapp.)

Stepju dziesminieka Abaja atcere

Augustā pāiet 100 gadu no lielā kazachu dziesminieka, modernās, nacionālās kazachu literatūras pamatlicēja, Abaja Kunanbajeva dzimšanas dienas. Pirmo reizi viņa acis atvērās pasaulei 1845. gada augustā Tobiktas nomadu teltī, Semipalatinskas apgabalā, tagadējā Abajevs rajonā.

Kad Abajs pārkāpa desmit gadu kāpi, viņu nodeva medresā,* kur audzinātāji bija musulmaņu garīdznieki — nullas. Medresā Abajs pavadīja trīs gadus, izceldamies ar lielām zināšanu alkām un apdāvinātību. Viņam atlika laika lasīt arābu, persiešu un turku klasiku poēmas, leģendas un citus sacerētumus, zīmīgāko atlaž pārdomājot un izmācoties no galvas. Abaju sevišķi aizrāva tādi Oriēnta dzejnieki, kā Navoju, Fzulī, Sādi. Atzīto autoritāšu ietekmēts, Abajs savus pirmos dzejoļus raksta arābu un persiešu valodās. Pat kādā sākuma dzejolī jaunais dzejnieks lūdz šīs autoritātes iedvest viņā dzejnieka garu:

*Samsi, Fzulī, Saihali,
Navoi, Sādi, Firdousi —
Dzejas meistari visi
Rosmi, spēku jel iedvesiet
man!*

Dzejojot mudināja arī cilvēku kustīgā dzīve un pa stepi skrejošo vēju šalkas, kas jau pašas par sevi ir vesela dzeja un mūzika.

Trešajā medresas gadā Abajs iestājās Semipalatinskas draud-

* Skola pie muhamedāņu mošejas.

(Turpinājums no 6. lapp.)

Cjuī Juanju, lielā ķīniešu dzejnieka un IV g. s. valsts darbinieka nelaimīgo dzīvo. Šo izcilā dzejnieka liesmaino patriotismu ķīnieši apdzied jau no seniem laikiem. Dažas vēsturiskās lugas uzrakstījuši dramaturgi Jans Haņ-Senoms, Oujan Ji-cjanems u. c.

Ķīnas rakstniekus saista tradicionālo ģimenes pamatu satrāšanas un ģimenes radīšanas temas. Ģimene simbolizē Ķīnas savlaicīgo sabiedrību un tās maiņas, kas tur notiek. Par šo tēmu rakstījuši romānus Maņ Dunems, Lao Še, Ba Czi-nems. Daži romāni pārveidoti

dzēs skolā, kur mācīja krieviski. Dienzēl pēc trim mēnešiem jau tēvs aizsauca viņu uz aulu palīdzēt pārvaldes lietās.

Te jāpiezīmē, ka Abajs cēlies no samērā turīgu feodāļu vidus. Viņa senči visu laiku ieņēmuši ievērojamus amatus ģintī. Sevišķi viņa tēvs ļoti stingri raudzījies, lai visi padotie ievērotu nerakstītos stepes likumus.

Pārcēlies uz dzīvi aulā, Abajs pamatīgāk iepazīstas ar tautas asprātībām, sakāmvārdiem, ierāzām, parunām, vārdus sakot, ar dzīvi. Uzmaniģi uzklausa apspiestos un cietējus, palīdz tiem. Sastopas ar tautasdziesmu teicējiem, dziedoņiem, sirmiem dziesminiekiem — akniem. Bieži viņa stundas aizkļū tautas mākslas radītāju, glabātāju un izpildītāju vidū. Tas vēl vairāk nostiprina viņa humānismu un tuvību trūcīgajam tautas masām, līdz viņš saraž visās saites ar savu sociālo vidi un nostājas plašo tautas masu pusē, kļūst demokrātisks dzejnieks. Pārzinādams nevien pārvaldīšanas likumus, bet arī tautas psiholoģiju, viņš pārsteidz ar spriedumu pareizību un spīdošajām runām, kuras nereti ir pantos sacerētas. Stepju meitenēm un draugiem viņš sūta epigrammas, veltījumus un jautrus dzejoļus. Taču vissvarīgākais, ka Abajs ar visu savu garīgās augšanas spēku alka kalpot tautai un vadīt to. Bet taisni tāpēc sastapās ar naidīgu valdītājas šķiras pretestību. 28 gadus vecais dziesminieks krit dažādās neslavās. Viņu apšūdz. Taisās apcietināt. Taču laimīgā kārtā izdodas attaisnoties. Trīsdesmit piektajā dzīves gadā notiek liktenīgā satikšanās ar revolucionāru Michaeli, izsūtītu uz Semipalatinsku trimdā. Vēlāk, pateicoties Michaelim, Abajs iepazīstas ar citiem trimdiniekiem revolucionāriem (narodņikiem). Pretstatā vietējo varasvīru pašapmierinātībai un laiskumam, Abajs sastop jaunajos paziņās domātājus, taisnības un patiesības meklētājus, brīvības ideju apgaismotus cilvēkus.

Tarasa Ševčenko personā, kas 19. g. s. 40. gados izsūtīts uz par lūgām, ko izrāda ķīniešu teātros.

Daudz darbu veltīts frontes dzīves cīņai aizmugurē, japāņu okupētajā teritorijā.

Pats Go Mo-žo visus šos gadus strādājis ar to darba mīlestību, kāda tam vienmēr piemītusi. Neilgi atpakaļ iznāca viņa darbs par bronzas laikmeta un pabeigti pētījumi par seno laiku ideoloģijām. Šie darbi sakopoti atsevišķā grāmatā, kur zinātnieks apskata ideoloģijas attīstību Ķīnā no verdzības līdz feodālajam laikmetam. Šai pašā laikā Go Mo-žo uzrakstījis veselu virkni stāstu

Kazahstanas rietumiem, Dostojevskā, kas izsūtīts uz Omsku un Semipalatinsku, un citos trimdiniekos kazachu tauta redzēja cīnītājus pret carismu no pašu krievu un ukraiņu vidus, redzēja labākos laikmeta cilvēkus, kuģi savu dzīvi atdeva par tautas laimi un labklājību.

Trimdinieks Michaelis ievirzīja noteiktā gultnē Abaja lasīšanu, pavēra plašāku skatu literatūrā, kritikā, filozofijā, vēsturē, tādējādi padarīdams viņu par ļoti vispusīgu. Stepju dziesminieks lasīja Puškinu, Ļermontovu, Saltikovu-Ščedrīnu, Gēti un Balronu. Iepazinās ar filozofu un dabas zinātnieku — Spinozas, Spensera, Luīsa, Darvina darbiem. Tā 40 gadu vecumā ap 1884.—1885. g. viņš iesoļo Eiropas kultūras dārzā kā īpašs talants. Pēc viņa paša vārdiem, austrumi šai laikā viņam kļuvuši par rietumiem. Rietumu kultūras pazišana palīdzēja viņam asāk redzēt savas tautas atpalicību, tautas, kas pie Abaja devās kā pie zinību un taisnības avota. Vispusīgā izglītība viņam palīdzēja arī atmastot savu kārtu. Lūk, kādā dzejolī dziesminieks spilgti ziņmē tautas apspiedējus pārvaldniekus:

*To daļa — dižoties un baumot,
Un melst un plūst pa strauti.
Tie reibti bez viņa bieži spēj,
Nist vienprātību, ķūdas šej.
Un cikām cilts pa miera taku
staigā,
Tie dikā nikt un bāli vaigā.*

19. g. s. otrajā pusē Krievijas cara valdība bija kolonizējusi kazachu stepi, ar ieroču varu apspiežot kazachu nacionālo kustību un kurinot naidu starp iedzīvotājiem. Izeja no šī grūtā stāvokļa šķita gandrīz neiespējama. Citi kazachi to redzēja brunotā dumpī, citi aicināja uz samierināšanos. Taču Abajs gēja savu ceļu — uz kultūras pļesavināšanos, uz gaismu, uz savienību ar krievu tautu, ar viņas labākajiem ļaudīm. Savā dzejā viņš apkaņoja novecojušos, reakcionāros uzskatus par sievieti, par jaunatnes audzināšanu un, atraisījies no sava tēva un viņa uzskatiem, ar īstu kritiķa spalvu pātagoja bāju vil-

un dzeju prozā — tai žanrā, kas arvien vairāk izplatās ķīniešu literatūrā.

— Ķīniešu tauta, — saka Go Mo-žo, — ar cienību un sajūsmu raugās uz varonīgo padomju tautu. Ķīniešu rakstnieki ir pateicīgi padomju rakstniekiem. Reālisma dziļā un smalkā īstenības izteiksme, patiesīgums, ar ko vienmēr izcēlusies krievu literatūra, ir tie veidi, kam vienmēr sekos ķīniešu literatūra. Ķīniešu rakstnieki ir pateicīgi krievu klasiskajai un laikmetīgajai literatūrai, kas pašiem ķīniešu rakstniekiem palīdzēs tuvākajā laikā radīt lielus un vērtīgus darbus.

tības. Dzejojī «Kulembaju», «Lūk, es pagasta varasvīrs!», «Apmierināts mans pagasta vīrs» u. c. kā asas, žūlti mērcētas bultas lido uz cara kolonizācijas aparātu ierēdņiem. Dzesminieks daudzējādā ziņā sekoja lielo krievu satirikā: Gogoļa un Saltikova-Ščedrīna paraugiem. Zīmīgi viņa vārdi, kuģi raksturo Abaja demokrātismu:

«Es daudz domāju par tiem, kuģi man jāmīl, kuģi kazachu vidū visvairāk jācienī. Vai lai cienu pagasta varasvīrus? Ko man mīlēt? Ko cienīt? — Nevienu — izņemot nabadzīgo tautas masu — es nevarētu mīlēt».

Būdams īsti demokrātisks dziesminieks, viņš aizdedzināja savas tautas pamatšķiras zinību spuldzi, kas gaismo ceļu viņas nomadu karavanām pretim rietumu kultūrai.

Plašāk pazīstams kā dziesminieks Abajs kļūst ar 1886. gadu, kad izdod savas dzejas. Abajs augsti vērtēja dzejas mākslu. Kādā dzejolī viņš raksturo dzejnieku, kuram jābūt saistītam ar tautu, jādzīvo tautas interesēm:

*Kā vanags, skats kam tāles
urbj,
Viņš skumjas pamana un
bēdas.
Un piktumā viņš uguns lāpu
sviez,
Kur spaidus redz vai tumsas
pēdas.*

Par tautas vienprātību skan vienkārši, bet dziļi vārdi:

*Kad tauta vienprātīga kļūs —
Tā ezers mūžam neizsmeļams
būs,
Kur krasta lukstos vēji drāžas,
Kur dzied kā dombras lapu
sils,*

Kur strauti pil
Un tek, un dau, un gāžas.
Dzesminieka tuvība tautas likteniem izraisa arī pret viņu tautas atzinību un mīlestību.

Galā jāpiezīmē, ka laika sprādis no 1886.—1889. gadam ir nevien Abaja daiļrades labvēlīgākais posms, bet šai laikā viņš devis arī daudz tulkojumu. Viņa spalvai pieder: «Tūkstoš un viena nakts», «Sachnamē», Dimā romānu «Trīs musketieri», «Divdesmit gadu vēlāk», Puškina stāstu un daudzi citi tulkojumi. Šos tulkojumus klausījās visa stepē, gan Abaja lasijumā, gan veiklu nomadu stāstījumā. Arī Abaja daiļradi, protams, ietekmēja šie tulkojumi, tāpat, kā sākumā ietekmēja kazachu tautas dzeja, taču pāri visam veidojās paša Abaja dzejas stils, Abaja, kuģi kļūst par kazachu modernās, nacionālās literatūras pamatlicēju.

1904. g. 23. jūnijā stepju dziesminieks Abajs mirst, dzejā atstādams mums reālas kazachu dzīves gleznas, viņu skumjas un smelzdi, ideālus un alkas, tā nostādīdams mūsu priekšā dzīvu kazachu tautas tēlu.

K. A.—78

GRĀMATU RAIŽA

Dziesmas Staļinam

«Latviešu dzejnieki Staļinam» saucas neliela dzejoļu grāmata, kas nesēn dzejnieka Meinharda Rudziša sakārtotumā iznāca VAPPa dailliteratūras apgāda izdevumā. Antoloģija veltīta Padomju Latvijas piektajai gada dienai un satur latviešu padomju dzejnieku vārsmas lielajam tautas draugam un brīvības cīņu vadonim biedram Staļinam.

Tie ir dziļas iekšējās kvēles apgaroti vārdi, kuŗos latviešu dzejnieks, izgājis visas Tēvijas kara uguns elles, izstāsta savas ilgas, dziļāko pārliecību un ticību taisnības un brīvības uzvarai.

Tai pašā reizē tā ir jauna, vienreizīga lirika, kas nākusi no sirds, ietērpta spēcīgā mākslas valodā, kur skan visas latviešu tautas labākās daļas solījums savai dzimtenei, Padomju Savienībai, revolucionārās cīņas avangardam — bolševiku partijai.

Krājumā sastopam pavisam 12 dzejniekus. To ievada Valda Luksa 1942. gadā uzrakstītais, himniskais dzejolis «Staļinam slava».

— *Daino dziesmu par Staļinu silu*

Baltie bērzi par Staļinu dzied...

Staļina personā redzam nevien dižu stratēģu un karavadoņu, bet lielisku cilvēku, draugu, kas prot brīnīgi uztvert un saprast visvienkāršākā darbā un kaujas ierindnieka rūpes un vēlējumus. Gluži kā vētrānājos oktobra sacelšanās un turpmākajās pilsoņu kara dienās strādānieki un nabadzīgie zemnieki devās kaujā ar Leņina vārdu lūpās, tā šodien, smagajā nāves cīņā pret fašistisko iebrocēju armijām, padomju cilvēks minēja biedra Staļina vārdu. Staļins mūsdienas Leņins. Tā nav fraze, bet izteic patiesāko īstenību. Jānis Sudrabkalns, skandējot dziesmu Staļinam saka, ka tad, kad būsim atgriezušies savā sētā, «uz rītiem sūtīsim mēs ziņu pirmo, kas pateicībā svētā simts brāļu savienību sveiks un vīru, kas to briesmās glābīs, teiks». Citā dzejolī latvju zīle dzied Kremlja tornī par tautas bēdu dienām, par drosmīgajiem sarkanajiem strēlniekiem, kas kopā ar brāļu tautu dēliem cirta ceļu uz brīvību un neatkarību. Un dzejnieks, pieminot lielo Staļinu, mudina «miliet Latviju, kā viņi mīlēja» (Latvju zīle Kremlja tornī). Fricis Rokpelnis mūzikālajā dzejolī «Staļinam» spārnotās vārsnās su-

mina Staļinu kā latviešu darba ļaužu labāko draugu. Dzejnieks vēlas veltīt tam seno dainu visskaistākos vārdus, «audžu audzes ko glabā un teic».

Pārlasot visus 35 grāmatā sakopotos dzejoļus lasītāja priekšā atveras krāsaina ainava. Dzejoļi rakstīti dažādos laika posmos, vairums tieši grūtāko kauju mēnešos. Vienkāršos, dziļi izjustos un pārdzīvotos pantos pulsē kāda krāšņa apakšstrāve, nerimstoša trauksme.

Atsevišķais, savdabīgais saplūst kopīgā pamatskaņā, vienā melodijā, vienā saucējā. Staļina vārds bija kā piesitiens, kas atraisīja brāzmaina ritma un skaņu modulāciju. Latviešu dzejnieki, gluži kā lielā Ferganas kanāļa racēji un kazachu tautas dziesminieks Džambuls veltījums Staļinam prata atveidot visu savas dzīves saturu, ierunāties ne vienīgi pašu, bet visas tautas vārdā. Jāņa Sudrabkalna, Valda Luksa, Fricis Rokpelnis, Arvīda Grigūļa, Andreja Baloža, Jūlija Vanaga, Meinharda Rudziša un citu dzejnieku vārsnās Staļinam kļuva visu īpašums, jo tās izteica visas tautas labākās daļas ilgas un gribu.

Tā dzejnieks Arvīds Grigulis dzejolī «Latviešu strēlnieku vēstule» saka kolektīva vārdā: «Mēs, biedr Staļin, gaidām tavu vārdu, lai mūsu spēki pārvērstos par kaujas dārdū.» Tā Jūlijs Vanags himniskajā dzejolī «Jaunais arums», suminot uzvaras pavasari, latviešu darba ļaužu vārdā sumina biedru Staļinu. No vācu un kapitālistu jūga atbrīvotās zemes pateicība un līksme izskan Aleksandra Čaka «Ar tavu vārdu, biedr Staļin» un «Latvietis Staļinam». Pēc grūtā okupācijas murga dzejnieks redz savu mazo dzimteni lielajā un vareņajā socialisma valstī, kur tai atveras nebeidzamas attīstības tāles.

Latviešu dzejnieku veltījumu Staļinam jāpazīst visplašākām lasītāju aprindām, it īpaši jaunatnei.

Grāmatas sakārtojums un izdevums gaumīgs un labs. Vienīgi varēja vēlēties rūpīgāku ārējo apdari. Grāmata izlaista tirgū neapgrīzētā malā, kas atstāj kaut kādas steigas un paviršības iespaidu. Dailliteratūras apgādam ieteicams parūpēties, lai parādītos ne vien vērtīga satura grāmatas un labā mākslinieciskā iekārtojuma, bet arī teicamā tehniskā apdarē.

Edgars Damburs

Latviešu padomju dzejnieku dzeju izlase «Padomju Latvijai»

Šis dzeju sakopojums ir latviešu padomju dzejnieku veltē Padomju Latvijas piektajai gada dienai.

Latviešu padomju dzeja ir spilgta liecība tam lielajam virzošajam spēkam, kādu gūst rakstītais un iespiestais vārds, kas nav palicis šaurā personīgo izjūtu lokā, bet izteicis visas tautas bēdas, un kaisis līdzīgas visas tautas oriekam un uzvaras gavilēm. — Sis Edgara Dambura labi pārdomātais un Jāņa Sudrabkalna redīgētais dzeju sakārtojums rāda vēsturiskā aspektā latviešu padomju dzejas ciešās saites ar tautas likteņiem. Nodaļu virsrakstiem ņemti tautasdziesmu motīvi, tikai trešajam iedalījumam cietas gribas un pārliecības sentence — Padomju Latvija bija un būs.

Krājumu ievada Fr. Rokpelnis un J. Vanaga «Dziesma par Padomju Latviju», kas tagad kļuvusi mūsu himna.

Pirmajā nodaļā atviz tā agrā ausma, kad Padomju Latvija ir tikai vēl pārāk drošs sapnis, bet dzejnieks-ciniņš jau nojauz, ka tas laiks jau nāk. Šī nodaļa ietver Raiņa, L. Paegles, A. Arāja-Bērce kvēlās rindas un A. Upīša un J. Sudrabkalna 1918./19. g. rakstītās dzejas.

Otrs iedalījums atspoguļo laikmetu, kad pēc Latvijas darba tautas gadiem ilgās neatlaidīgās cīņas ausa sidrabotā brīves saule. Te ir A. Sakses, A. Čaka un V. Luksa 17. VI un 21. I — dienām, kas izemēja lielo vēsturisko pagrieziena, veltītās dzejas. Te sirmā dziesminieka Sudrabu Edžus veltījums Padomju dzimtenei 1940. g. vasarā.

Jānis Sudrabkalns sumina to spēka un drosmes apziņu, ko darba tautai dod padomes. Arvīds Grigulis laikmeta plašo elpu tver senā, klasiskā, vareņā formā.

Trešā iedalījuma dzejas pauzē tās dziļās sāpes (kad ienaidnieka islaicīgā pārspēka priekšā jāatkāpjas) un drošo ticību Padomju Latvijai — «tā bija un būs». Ejot kara ceļus, latvju gvardi tālo Latviju arvien jūt cieši blakus un zina, ka mums jāpārnāk. Simts tautu stāj pret vācu jūga briesmām un Kremlja zvaigzņu gaisma krit viņu karogos. Sai nodaļā ir Annas Brodesles īpatnējo dzejas rindu plūdums un nojautas, ka drīz Staļina pavēlē skanēs arī Lat-

vijas mīlais un gaidītais vārds. Te ir Andreja Baloža Padomju Latvijai rakstīta dzejuma fragmenti, kuŗā atjautīgi izmantoti folkloras elementi. Te Leva Zaksas izjustā dzeja «Latviju atstājot».

Nākamā nodaļa ar tautasdziesmu ieskaņu — Dziedādami spēlējami. Tās ir uzvaras priekšskaņas. Tās ir dienas, kad neviens nespēj klusēt. Sirdi ietricās prieks par katru atkaroto zemes pēdu, Ludzā jau notiek pirmais mitiņš, bet Vidzemes silos vēl risinās kaujas. Tad atbrīvota Rīga un Latvija, bet Kurzemē vēl atlicis ienaidnieka perēklis. Sai iedalījumā arī to dzejnieku dzejas, kas vācu okupāciju pārlaidusi Latvijā. Tie ir E. Adamsons, A. Čaks, J. Grots, Valts Grēviņš. Te ir J. Sudrabkalna, A. Sakses, M. Rudziša, J. Vanaga, V. Luksa labākie dzejējumi un Mirdzas Kempes dzimtajai pilsetai Liepājai veltītā jaukā dzeja.

Pēdējo iedalījumu — Rīga dimd — ievada raksturīgie Raiņa vārdi, kas tagad guvuši piepildījumu. Rīga drīkst piederēt tikai darba ļaudīm, tām rokām,

kas pašas to cēlušas. Spēcīgs tautu draudzības motīvs Fr. Rokpelnis dzejā «Trīs draugi», Sīrsnīgas Arvīda Grigūļa, Meinharda Rudziša, Edgara Dambura vārsnās Rīgai.

Visā krājumā pārsvarā parastās kvartas ritmiskos variējums.

Grāmatai ērts formāts, labs papīrs, arī glīts vāka zīmējums. Atzīmējama tomēr paviršība grāmatas tehniskajā apdarē, piem., nelidzenās, nevienādās grāmatas malas un nestiprais brošējums, kas, grāmatai mazliet pašķīstot, drīz vien izirst.

Valija Brutāne

Laikraksts «Literatūra un māksla» iznāk vienreiz nedēļā. Redkolēģija: V. Lukss (atbildīgais redaktors), M. Buša, N. Grīnfelds, A. Lapīns, R. Peļše, A. Sakse, O. Tīlmanis. Redakcijas adrese: Rīgā, Kr. Barona ielā 12. Runas stundas no pl. 10-14. Numurs maksā 7 bl. 1.-. Abonēšanas maksa Rbl. 52.- gadā. Abonentus pieņem Preses apvienība Rīgā, Kirova ielā 41/43. Izdevējs VAPP laikraksts un žurnālu apgādniecība Rīgā, Blaumaņa ielā 38/40.